

ÖSSZEFOGLALÓ

Tanulmányomban most folyó kutatásomat mutatom be, amelyben azt vizsgálom, hogy a trauma mint téma és probléma hogyan kaphat helyet a középiskolai oktatásban. ¹ A középiskolai oktatás nem fordít elegendő figyelmet olyan társadalmilag fontos kérdésekre, mint a traumafeldolgozás, családon, párkapcsolaton belüli erőszak, szexuális bántalmazás. Kutatásomban arra keresem a választ, hogy ezek a témák hogyan kapcsolódhatnak be az oktatásba, milyen módszerekkel kaphatnak helyet a tanórákon, az iskola életében. A gyerekek felvilágosítása, a testi integritás tudatosítása fontos feladat, amely alól az iskola sem vonhatja ki magát. Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy minden olyan szakember, aki gyermekekkel foglalkozik, vagy éppen szülő, felelős azért, hogy a gyermekeket megfelelő információkkal lássa el, és ő maga is tisztában legyen a kérdést érintő fogalmakkal. A szexuális bántalmazás nagy százalékban a családon belül történik meg, vagy egy közeli ismerős az elkövető. Ilyenkor is fontos feladata a szakembereknek (tanárok, pszichológusok), hogy felismerjék a tüneteket, bizalomteljes légkört alakítson ki, ahol a gyermek meg tud nyílni, és olyan tudással rendelkezzen, amely segítségére van abban, hogy a további lépéseket megtehesse. Éppen ezért fontosnak tartom a kutatás során egy olyan modul kidolgozását, amely mind a diákokat, mind a tanárokat ellátja a szükséges információkkal, és segítséget nyújt abban, hogy egy társadalmilag fontos probléma megoldása már az iskola keretein belül elkezdődhessen, kilépjen az elhallgatás köréből. A szexuális bántalmazás tüneteinek ismerete a tanárok részéről, valamint a diákok tudatossága nagyban hozzájárulhat a megelőzéshez. Az általam tervezett modul ebben kíván segítséget nyújtani.

Kulcsszavak: gender, trauma, projekt, biblioterápia/irodalomterápia

¹ Kutatásomat a Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola hallgatójaként végzem. A kutatás eredményeit doktori disszertációban mutatom be.

ABSTRACT

In my study I, I present my currently ongoing research, which investigates how trauma, as a topic and a problem could get more attention in secondary school education. Secondary school education does not consider, such socially important questions, as processing trauma, domestic violence, and sexual abuse.

The aim of this research is to present how these issues could be introduced in secondary school education; which methods could implement the above mentioned issues into lectures and school life. Raising the awareness of children by providing information of physical integrity is very important. Therefore, no school can withdraw responsibility of prevention education. Thus, every professional, who deals with children or even parents are responsible for informing children, while they should also be aware of the concepts of the topic.

Sexual abuse – in most cases – happens within the family or to a close person to the family is the abuser. In these cases, professionals – teachers and psychologists – should be able to recognize symptoms. Moreover, they should also be able to develop a confidential atmosphere, – where the child is able to open up – and have such knowledge that enables the experts to prepare for the next steps. Therefore, it is essential to create modules, which inform children as well as teachers and help to quit concealment of a social problem, instead, focusing on solving them within the school.

Being familiar with the symptoms of sexual abuse and raising student awareness would greatly contribute to prevention. Modules presented in this presentation aim to address the issues demonstrated above.

Keywords: gender, trauma, project, bible therapy, literature therapy

¹ I currently study “Education and Society”, at the doctoral school of University of Pécs. My research will be presented in my doctoral thesis.

AUER ESZTER

Pécsi Tudományegyetem
„Oktatás és Társadalom”
Neveléstudományi Doktori Iskola,
Pécs
auereszter@gmail.com

TRAUMAFELDOLGOZÁS A KORTÁRS IRODALOMBAN. SOFI OKSANEN TISZTOGATÁS CÍMŰ REGÉNYÉNEK BIBLIOTERÁPIÁS FELDOLGOZÁSA PROJEKT KERETÉBEN

*Trauma processing in contemporary literature. The
bibliotherapeutic approach to Sofi Oksanen's novel,
Purge, in the framework of a project*

*Obrada traume u savremenom romanu Sofi Oksanen
„Čišćenje” u okviru biblioterapeutskog projekta*

1. Témaválasztás indoklása

A témát azért tartom fontosnak, mert a párkapcsolati erőszak, szexuális bántalmazás a fiatalok nagy részét érinti. Felmérések szerint az erőszak gyakran megjelenik a tinédzserek kapcsolataiban, tízből kilenc fiatal szenvedett már el szóbeli vagy lelki erőszakot, közülük 32% rendszeres bántalmazásnak van kitéve. A lányok 75%-a, a fiúk 50%-a élt már át párkapcsolati erőszakot (Köberlein, 2008). Ezek olyan adatok, amely felett az iskola nem hunyhat szemet, nem térhet ki a megoldás elől. Ez az a színtér, ahol a fiatalok elérhetőek, illetve itt van a legtöbb lehetőség az információk átadására.

Saját tanári gyakorlatom során azt tapasztaltam, hogy a diákok nyitottak a témára, illetve arra, hogy az irodalmon, irodalmi műveken keresztül foglalkozzanak a traumafeldolgozással, szexuális bántalmazással. Erre való igényüket ki is fejezték, szeretnének olyan műveket olvasni, amin keresztül saját problémáikra tudnak reflektálni. Ezért esett a választásom a biblioterápiára. Úgy vélem, hogy az irodalomoktatás feladata az, hogy az irodalmi műveken keresztül a diákok megoszthassák egymással véleményüket, megtalálhassák a párhuzamot a saját élethelyzetük és az irodalmi mű között.

A leghatásosabb módszernek a projektpedagógiát tartom, mert a diákok saját produktumot hoznak létre, a tanulás folyamata így nem mesterséges, és az elsajátított ismereteket a diákok inkább sajátjuknak érzik.

A témaválasztást indokolja még ezenkívül, hogy közvetlen kapcsolatban vagyok a most alakuló Hiszek Neked! egyesülettel, amelynek célja bántalmazott nők és gyerekek segítése, terápiája. Az itteni munkám során azt tapasztaltam, hogy jelenleg az elhallgatás

és az ismeretek hiányossága nagyban hozzájárul ahhoz, hogy az áldozatok nem kérnek segítséget, illetve nem tudják, hogy hová fordulhatnak.

2. A cím értelmezése

A kutatás során Sofi Oksanen *Tisztogatás* (Oksanen, 2010) című regénye alapján egy olyan modul kialakítását tervezem, amely segítségével középiskolai keretek között lehetőség nyílik olyan társadalmi kérdések megvitatására, mint a bántalmazás, az elnyomás, női kiszolgáltatottság és jogfosztottság. Fontosnak tartom, hogy ezekről a témákról már a középiskolában tájékozódhassanak, foglalkozhassanak vele a diákok, de úgy vélem, hogy erre jelenleg nincsen módjuk. Az irodalomórák megfelelő terepet kínálnak arra, hogy a diákok a bántalmazás témáját jobban megismerjék, biztonságos keretek között, és saját alkotómunkájuk, gondolataik révén alakítsanak ki véleményt. A modul azonban nem csak az irodalomórák keretén belül valósul meg. A projektmódszer segítségével más tantárgyak is bevonhatóak, úgymint a matematika, statisztika, történelem. A következő pontban tisztázom, hogy milyen jelentésekben használom a tanulmányban a címben megjelenő fogalmakat.

3. A tanulmány kulcsfogalmai

3.1. Projekt

A projektmódszer egységes definícióját lehetetlen megadni, hiszen ahány szakirodalom, annyi meghatározás, találkozhatunk olyan véleménnyel, amely szerint, ha a pedagógus határozza meg a projekt témáját, akkor már nem is beszélhetünk projektről, és olyan vélekedés is létezik, amely szerint ez számít akkor, ha pedagógus és diák együtt munkálkodva készítenek el valamit, ami bemutatható, értékes. Nem célom az, hogy egy átfogó definíciót alkossak, sokkal inkább az, hogy bemutassam, mennyire tart számot a szakma érdeklődésére ez a módszer, hiszen rengeteg meghatározás született.

„Pedagógiai projekt: valamely összetett, komplex, gyakran a mindennapi életből származó téma; a téma feldolgozásához kapcsolódó célok, feladatok meghatározása, a munkamenet és az eredmények prezentálása. A téma felvetése és a témával való foglalkozás a gyerekek valódi önállóságán alapul, a pedagógusok szakértők szerepe ennek az önállóságnak a segítése.” (M. Nádasi, 2010: 399)

„A projektoktatás olyan célközpontú nyílt oktatási stratégia, mely egyrészt a sajátos célok elérését, a valós életet integráló és reprezentáló tanulási tartalommal, a komplex szemléletmódot segítő, tevékenységközpontú, feladatorientált tanulói tevékenységet biztosító szervezési formákkal, módszerekkel, technikákkal, eszközökkel az iskolai keret kitérítve természetes tanulási környezetben valósítja meg; másrészt e stratégia eredményeként létrejött projekt további tanulási célok spirálisan fejlődő modelljét valósítja meg.” (H. Kilpatrick, 2007: 230)

„A projektoktatás egy tanulási-tanítási stratégia, a tanulók által elfogadott, vagy kiválasztott probléma, téma feldolgozása, – amely egyénileg vagy csoportban történik, megszüntetve, feloldva a hagyományos osztály- és tanóra kereteket; a végeredmény minden esetben egy bemutatható szellemi vagy anyagi alkotás, produktum; – és az alábbi jól elkülöníthető szakaszokból áll: a) témaválasztás; b) tervekészítés (célok és feladatok megfogalmazása); c) szervezés; d) adatgyűjtés; e) a téma feldolgozása; f) a produktum összeállítása bemutatható formában; g) a projekt értékelése, korrigálás; h) a produktum bemutatása, nyilvánossá tétele; i) a projekt lezárását követő tevékenységek.” (Hegedűs, 2002)

A kutatás során Hegedűs Gábor definícióját használom és veszem alapul, mert véleményem szerint az általam készített modul ehhez alkalmazkodik legjobban, és ez határozza meg a munkamenetet, illetve az általam választott céloknak is ez felel meg a leginkább.

A projekt módszerre azért esett a választásom, mert alkalmas a tanulás tanulására, az élethosszig tartó tanulás megalapozására. Az iskolának közelebb kell hoznia a valós életet, alapvető problémákat kell felismertetnie a diákokkal, és a tanulók számára felhasználható ismereteket kell nyújtania. Ezeknek a céloknak a projekt teljes mértékben megfelel, hiszen a diákok önálló munkáján, kutatásán, tevékenységén alapul, ahol a szervezési feladatok egy része is rájuk hárul.

Bábosik István Neveléstudományában az értéket úgy határozza meg, mint olyan produktum, ami kettős funkciót tölt be. Egyrészt közösségfejlesztő funkciót, másrészt individuális fejlesztő funkciót. A pedagógián belül az érték Bábosik szerint az egyén konstruktív életvezetését jelenti, amely szociálisan értékes, de egyénileg is eredményes. A pedagógiai folyamatnak azt a célt kell kitűznie maga elé, hogy a diákok elérjék a konstruktív életvezetést, amely két fő komponensből áll, a közösségfejlesztő és az önfejlesztő komponensből. Az Európai Unió emberképe egyesíti a morális és szociális életképességet, ami részleteire bontva azt jelenti, hogy altruisztikus, munkára orientált, kooperatív, toleráns személyiség, önképzésre motivált, változó körülményekhez alkalmazkodni képes, gyakorlatias. Azt, hogy egy emberben ezek a tulajdonságok megvannak-e, azt a társadalom magatartás és tevékenység alapján értékeli (Bábosik, 2004: 12–16). Az iskola és a pedagógus dolga nem egyszerű tehát, hiszen, ha ebben a modellben képzeljük el a pedagógiai folyamatot, akkor hatalmas feladat elé állítjuk a pedagógust. Felmerül a kérdés, hogy hogyan valósítható meg ez az elképzelés, és hogyan nevelhetünk olyan diákokat, akik konstruktívan vezetik majd az életüket. Bábosik szerint a nevelési folyamat, a nevelési hatásrendszer alapja a tanulók tevékenysége, amelyet a nevelési folyamatnak szabályoznia kell, úgy, hogy az a társadalmi elvárásokkal egybeessen, vagyis közösség- és önfejlesztő legyen (Bábosik, 2004: 44). A projekt tehát személyiségfejlesztő funkciókat is betölt, segíti a csoport/osztály közös munkáját.

A projekt módszer az 1900-as években született az Egyesült Államokban, ahol a diákok önállóan határozhatták meg a saját vizsgadarabjukat. A módszert John Dewey és William Heard Kilpatrick terjesztették ki, akik fontosnak gondolták a demokráciára nevelést, a személyes tanulási tapasztalatokat és a valóságos tevékenységet (M. Nádasi, 2004). William Heard Kilpatrick a fenntartható fejlődés szempontjából vette szemügyre a projektet mint módszert. Véleménye szerint a problémákat nem egy tudományterületnek kell megoldania, hanem kö-

zös, komplex felelősségvállalásra van szükség a probléma megoldásához (H. Kilpatrick, 2007). Ez a szemlélet kell, hogy átszivárogon az oktatásba, iskolákba is. A projekt során ugyanis a tantárgyak merev határai megszűnnek, és kapcsolatok jönnek létre a tudományterületek között. Ezek a határok ugyanis mesterségesek, azokat az iskola hozta létre, és zavaróak a tágabb összefüggések megismerésében (Hortobágyi, 2002). Ezzel összefüggésben az iskolának közelebb kell hoznia a valós életet a diákokhoz, és fel kell ismertetnie velük az alapvető problémákat, és olyan ismereteket kell nyújtania, ami a tanulók számára felhasználható, és a tanulókat felelős állampolgárrá kell nevelnie, hiszen a társadalmi tudatosság döntő eszköze maga az oktatás, amelynek célja, hogy a diákok felelős emberekké váljanak, akik képesek az önszabályozásra, tudatosak a környezetükkel kapcsolatban és eredményesek a partneri kapcsolataikban (H. Kilpatrick, 2007). A projekt célja tehát az, hogy társadalmi szempontból új, fontos produktumot hozzon létre, megalapozza a tanulói önállóságot, élményszerű legyen, és személyközi kapcsolatokat hozzon létre, illetve hogy a külső motivációt belsővé tegye (M. Nádasi, 2004).

A trauma témakörében megvalósuló projekt egy konferencia megszervezése lesz, ahol diákok az előadók, a kerekasztal-beszélgetés résztvevői, szervezők és a látványelemek megtervezői, elkészítői. A munka csoportokban valósul meg, ahol tevékenységnaplók alapján a diákok osztják be saját munkájukat. A konferencia előtt irodalomórákon Sofi Oksanen *Tisztogatás* című regényét dolgozzuk fel biblioterápiás módszerekkel. A regény alapján határozzák meg a diákok, hogy milyen témában adnak majd elő a konferencián. A nyelvtanórákon a diákok ismereteket szereznek arról, hogyan tarthatnak jó előadást, ezen a ponton tehát a retorikát mint tananyagot is bekapcsolhatjuk a modulba. Matematika és statisztika órán a konferencia költségeinek kiszámítása zajlik, illetve az előadás témáihoz kapcsolódó statisztikai adatok feldolgozása. Informatikaórán a konferencia honlapjának, plakátjának és meghívójának tervezése és elkészítése zajlik. Már ebből is látszik, hogy összetett folyamatról van szó, amelyben a pedagógus inkább szervező, mint irányító, illetve a kollégákkal is összehangoltan kell együttműködni. Olyan tanulási folyamat ez, amely mind a tanárt, mind a diákokat fejlődésre, szemléletváltásra ösztönözi.

3.2. Biblioterápia

Doktori disszertációmban Gilbert Edit definícióját veszem alapul, miszerint „a biblioterápia interaktív tevékenységi forma, amelynek célja az ember testi-lelki egészségének fejlesztése. A terápiás folyamat célja nem a műértelmezés, hanem az olvasók pozitív pszichológiai fejlesztése. A mű tehát nem apropója, kiindulópontja a beszélgetésnek, nem asszociációk elindítójaként funkcionál, ugyanis ő maga tartalmazza a feloldást is” – írja (Gilbert, 2011). Éppen ezért lehet haszna az irodalomtanításnak, az irodalomóra lehet a terepe a biblioterápiának. A diákok saját értelmezései párbeszédbe lépnek egymással, megtapasztalhatják, hogy nem egy „igaz” értelmezés létezik, és társaik véleménye, jelentésteremtése lehet az új tanulási terep. Véleményem szerint azzal, hogy a tanulók megtapasztalják azt, hogy nincs egy adott igazság, és megismerkednek mások véleményével, ezzel terepet biztosítunk az empátia fejlődésének is. A beszélgetések során lehetőség van a konfliktusok rendezésére, a konfliktuskezelő módszerek megismerésére is.

3.3. A műről – *Tisztogatás*

A választást az indokolja, hogy a mű olyan kérdéseket vet fel, amelyeket az oktatás nem hagyhat figyelmen kívül. A nyelvi megalkotottság és a narratíva arra hívja fel az olvasót, hogy saját maga ismerje fel a párhuzamokat, a különböző szálak között, az egész művet átható rejtélyesség pedig erős koncentrációt követel (Thomka, 2011). A regény nem kínál egy végső megoldást, nem dönthető el a bűnös szerepe (Dánél és Pieldner, 2013), nem kapunk végső megfajtást motivációjára, éppen ezért alkalmasnak tartom arra, hogy biblioterápiás keretek között feldolgozható legyen, hiszen magának a biblioterápiának sem „áll szándékában végérvényes igazságokat megfogalmazni, sokkal inkább keresi a mindegyre újjáéremtődő beszédet, az újabb és jelentéstartalmakat” (Jeney, 2011). A biblioterápia folyamán mindig új értelmezések, jelentések születnek, nem tekinthetjük lezárt folyamatnak. Éppen ezért lehet haszna egy ilyen szemléletű irodalomoktatásnak. A mű éppen a maga nyelvi megalkotottságában, a narráció és az esztétikum által hat. Az intézményes oktatás keretein belül is helye lehet a biblioterápiának, hiszen az irodalomtörténet és az irodalomelmélet bevonásával érhető el az árnyaltabb világlátás (Gilbert, 2011). A csoportban megjelenő különböző értelmezések lehetőséget teremtenek az empátia fejlődésére, a csoport tagjai könnyebben elfogadják mások véleményét, nyitottabbá válhatnak egymás iránt, és ez által saját kérdéseikre is árnyaltabb válaszokat kaphatnak. Erre egy osztályközösségben különösen szükség van, hiszen a mai oktatási formák között nagyon kevés lehetőség nyílik az ilyen típusú fejlesztésre. A modul céljai között szerepel az empátia fejlesztése, amire a *Tisztogatás* című regény már témájánál fogva is különösen alkalmas.

3.4. Trauma

A trauma görög eredetű szó, jelentése seb (S. Varga, 2009). A traumatikus események velejárója az élet vagy a testi integritás fenyegetése, illetve közvetlen szembekerülés az erőszakkal vagy halállal. Szélsőséges tehetetlenséggel vagy rettegéssel szembesítik az embert. Traumás reakciók akkor alakulnak ki, ha az egyéni cselekvés hatástalan (Herman, 2011).

Tisztáznunk kell ezen kívül még a szexuális zaklatás fogalmát is, amelyen a következőt értem: „bármilyen érintkezés vagy interakció (verbális, vizuális v. pszichológiai) egy gyermek/serdülő és felnőtt között, amikor a gyermeket/serdülőt az elkövető vagy egy másik személy szexuális izgatására használják” (Allender, 2008).

A trauma fogalma összekapcsolódik az empátiával, illetve annak hiányával. Az empátia felébresztésére pedig a legnagyobb esélyt a szépirodalom kínálja. Ezen a ponton kapcsolódik össze a trauma, a biblioterápia és a projekt.

Kutatásom éppen ezért az irodalomtudomány, a pszichológia, illetve a neveléstudomány metszéspontjában helyezkedik el.

4. A választott témával kapcsolatos kutatói kérdések, hipotézisek megfogalmazása

4.1. Kutatási kérdés

A kutatás érdeklődésének központjában az áll, hogy iskolai keretek között hogyan oldható meg egy társadalmilag fontos probléma körüljárása, hogyan jelenhet meg az oktatásban a trauma kérdése, milyen változásokat idéz elő a diákokban, illetve a tanároknál, a témában folyó projekt?

4.2. Hipotézisek

A projekt folyamán várhatóan a tanulók empátiája fejlődni fog, amelyet empátiaeszt elvégzésével igazolok. A diákok empátiája magasabb lesz, mint a kontrollcsoporté. Illetve jobban együttműködnek tanáraikkal és diáktársaikkal a biblioterápiás foglalkozások és a csoportmunka hatására. A diákok megszerzett ismeretei bővülni fognak a trauma és a szexuális zaklatás kérdésében, kreatív gondolkodásuk fejlődik, képessé válnak reflektálni saját magukra és társaikra is, a projekt hatására.

A kutatásom célja az, hogy egy olyan kidolgozott, óratervekkel ellátott modult alakítsak ki, amely szinte bármely középiskolában felhasználható, és segíti a pedagógusok munkáját abban, hogy az irodalmi művek kapcsán fontos társadalmi kérdésekben mélyülhessenek el diákjaikkal. A téma természetéből kifolyólag elengedhetetlennek érzem pszichológus bevonását is a munkába, aki jelen van a kiscsoportos beszélgetések során és előad a konferencián.¹ Segítséget jelent még az iskolában működő mentálhigiénés csoport is. A *Tisztogatást* azért érzem indokolt választásnak, mert nem fekete és fehér válaszokat kínál, nyitott az új értelmezésekre, így alkalmazkodik a biblioterápia szempontjaihoz, miszerint „a kész receptet kínáló mű nem hatásos, nem emlékezetes” (Gilbert, 2011).

¹ Bíró Délia pszichológus segíti a munkámat.

Irodalom:

Dan B. Allender (2008): *Sebzett szívek* : reménység a gyermekkori szexuális zaklatás felnőtt áldozatai számára. Budapest: Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány.

Bábosik István (2004): *Nevelésemélet: Nevelés az Európai Unióban*. Budapest: Osiris Kiadó.

Dánél Mónika – Pieldner Judit (2013): *Sofi Oksanen Tisztogatás című könyvéről*. <http://www.lato.ro/article.php/Klikkrec-Sofi-Oksanen-Tisztogat%C3%A1s-c-k%C3%B6nyv%C3%A9r%C5%91/2653/> – letöltés ideje: 2016. 05. 15.

Gilbert Edit (2011): *Olvasásélmény megosztásának szerepe a csoportos biblioterápiában*. <http://reciti.hu/wp-content/uploads/GilbertEdit.pdf> – letöltés ideje: 2016. 05. 15.

Hegedűs Gábor (2002): *Projektpedagógia*. Kecskemét: Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar.

Herman Judit (2011): *Trauma és gyógyulás: az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig*. Budapest: Háttér Kiadó.

Hortobágyi Katalin (2002): *Projekt kézikönyv: válogatás hazai és külföldi projekt-irodalomból*. IF Alapítvány, hn.

H. Kilpatrick, William (2007): *A projektmódszer*, Kovátsné Németh Mária (szerk.): *Iskolafejlesztés a XX. században*. Pécs: Comenius.

Köberlein, Luzia (2008): *Heartbeat – szívdobbanás: Párkapcsolat erőszak nélkül: A fiatalok közti párkapcsolati erőszak megelőzése – kézikönyv iskolai és iskolán kívüli foglalkozásokhoz*, hn.: Der Paritätische.

M. Nádas Mária (2010): *A projektoktatás elmélete és gyakorlata*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége. http://tehetseg.hu/sites/default/files/06_kotet_net.pdf – letöltés ideje: 2016. 06. 20.

Oksanen, Sofi (2010): *Tisztogatás*. Budapest: Scolar.

Thomka Beáta (2011): *Kelet-Európa, millennium, és punk etika*. <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/2254/kelet-europa-millennium-es-punk-etika> – letöltés ideje: 2016. 05. 15.